

Inez van Loon

Anna's grote reis

δ

Hoofdstuk 1. Mondje dicht

Amsterdam, 1 mei 1847

Ratelende wielen van karren en rijtuigen. Zonder op of om te kijken rennen Anna en haar zusje over de hobbelige keien. Het is een van de eerste warme dagen na een lange strenge winter.

En het is alsof alle dienstmeisjes tegelijk naar buiten zijn gegaan, je ziet ze overal met hun witte *kornetmutsen*¹ en geruite schorten voor de grachtenhuizen. Ze zijn druk bezig met het schrobben van de hoge stoepen, vrolijk roepen ze naar elkaar. Telkens halen ze met lange touwen emmers water uit de gracht.

Terwijl *jongere dienstmeisjes* de deurmatjes uitkloppen en de koperen trekbellen poetsen.

‘Kijk uit je doppen!’ schreeuwt een koetsier.

Klepperende hoeven. Beschermend slaat Anna een arm om haar zusje, die bijna van de sokken wordt gereden.

Nog een laatste boze blik van de koetsier en het rijtuig is voorbij.

‘Kijk, daar is het!’ wijst Anna opgewonden. Ze ziet het smeedijzeren uithangbord al op de hoek van de Prinsengracht en de Leidsestraat. ‘Rederij Kerkhoven en Coutinho’ staat er met zwierige letters op. Vol verwachting kijkt Kaatje naar haar grote zus, die steeds langzamer gaat lopen. De afgelopen dagen heeft Anna de woorden eindeloos gerepeteerd, maar met iedere stap wordt ze minder zeker van haar zaak. Aangekomen bij het statige kantoorpand durft ze niet meer. Eigenlijk wil ze Kaatje alweer meetrekken, maar dan komt er een oudere heer de hoek om. Hij draagt een hoge zwarte hoed en heeft een wandelstok met zilveren knop. Anna verstijft van schrik. Het is meneer Kerkhoven! Als hij op zijn gemak de trap naar de voordeur opgaat, ziet hij Anna en Kaatje hand in hand staan. ‘Heb ik jou al niet eens eerder gezien, jongejuffrouw?’ Twee vriendelijke blauwe ogen kijken over brillenglazen.

* Bij alle schuingedrukte woorden vind je achterin meer uitleg.

‘Ja, je was hier met je vader. Jij bent er een van Abrahamsz. Hoe oud ben je nu?’

‘Twaalf, meneer.’ Anna wordt rood tot in haar haarwortels.

‘En is dat je kleine zusje?’

‘Ja, meneer,’ antwoordt Kaatje parmantig.

‘Treurig, treurig...’ Hoofdschuddend komt meneer Kerkhoven het trapje af. ‘Hoe maakt jullie moeder het?’

‘On-ze, onze moeder heeft veel verdriet,’ stamelt Anna.

Omstandig voelt meneer Kerkhoven in zijn vestzakje en haalt er twee muntjes uit. ‘Ach, kopen jullie maar iets lekkers, stakkerds. En breng mijn deelneming over aan jullie moeder.’ Hij knijpt Kaatje hartelijk in de wang.

‘Dank u wel, dag meneer,’ klinkt het verlegen.

In gedachten verzonken loopt meneer Kerkhoven de trap op, maar vlak voor de deur draait hij zich nog eens om. ‘Jullie vader is vast al op weg naar huis,’ knikt hij bemoedigend.

‘Een van onze andere kapiteins heeft zijn schip een maand of vier geleden op *de rede van Batavia* gezien.’

‘Echt... echt waar?’ Van opwinding struikelt Anna weer over haar woorden. ‘D-dus zal het niet meer zolang duren?’

‘Ja, dat neem ik aan. Een dezer weken verwachten we zijn schip toch echt terug. Tja, het ligt natuurlijk aan de weersomstandigheden onderweg.’

Als de deur achter meneer Kerkhoven dichtslaat, kijken de zusjes elkaar triomfantelijk aan.

‘Mondje dicht dat we hier geweest zijn?’ Samenzweerderig slaat Anna een arm om Kaatje heen.

Die knikt heftig van ‘ja’. Ze doet haar vuistje open en kijkt erin.

‘Een he-le cent,’ verzucht ze blij.

‘Als je maar weer niet meteen snoep koopt,’ lacht Anna.

‘Kom, dan gaan we nu gauw boodschappen doen. Anders weten ze thuis niet waar we blijven.’ Opgelucht trekt ze Kaatje mee.

In ieder geval is haar vader veilig aangekomen in Batavia.

Je weet het nooit met de zee. Menig zeilschip is met man en muis vergaan. De jongste broer van haar moeder is op veertienjarige leeftijd tijdens een storm overboord geslagen.

Ook andere gevaren liggen op de loer, zoals ziekten en kapingen. Gelukkig duren de reizen naar Indië alweer minder lang dan toen Anna klein was. De zeilschepen worden almaar moderner en sneller.

Vlak bij de Rozengracht is de koek- en suikerbakker, bekend om zijn *uitstallingskast* rond Sinterklaas. De winkelbel klingelt als de zusjes naar binnen stappen. Anna herkent de klanten die aan de beurt zijn. Het zijn Louise en haar moeder.

‘De *stank* van de grachten wordt met het jaar erger. Die, die... en die.’ Met de punt van haar parasol wijst de moeder amandeltaartjes aan in de glazen vitrine. ‘Dat is voldoende voor vandaag.’ Ze richt zich weer op. ‘Het is maar goed dat we binnenkort vertrekken... Wij brengen de zomers altijd door in ons buitenhuis aan de Vecht,’ verduidelijkt ze met een minzame glimlach.

‘Ja, u kunt tenminste weg,’ moppert de bakkersvrouw. ‘De geur is hier ’s zomers niet te harden. Al vallen de mussen dood van het dak van de warmte, ik moet de winkel deur dichthouden.’

‘Die kwalijke dampen...’ de moeder buigt zich vertrouwelijk over de toonbank terwijl ze geld uit haar beursje geeft ‘... zijn volgens mijn man hoogst schadelijk voor de *gezondheid*. Hij zit in de commissie die aanbevelingen doet aan het stadsbestuur.’ Vol ontzag kijkt de bakkersvrouw haar aan. ‘U bedoelt... meneer de dokter?’

‘Ja, en het stadsbestuur heeft hem beloofd om voor een oplossing te zorgen.’

‘Dág,’ zegt Louise uit de hoogte als ze Anna en Kaatje achter zich ontdekt. Ze draagt een korte zijden cape met strik.

‘Da-ag.’ Anna frummelt verlegen aan haar schort. Waarom heeft ze die nou niet direct na school uitgetrokken?

‘Ken je deze meisjes, Louise?’ De moeder is ook al volgens de laatste mode gekleed in haar wijde *crinolinejurk* en een *luifelhoedje* met afhangende linten.

‘Dag mevrouw,’ knikken Anna en Kaatje beleefd.

‘Ja, de familie is patiënt van papa.’ Achter haar hand fluistert ze

nog snel iets in haar moeders oor.

‘Ach.’ Meewarig kijkt de moeder van Anna naar Kaatje.

‘En jij bent de jongste, hoe oud ben je, lieve kind?’ kirt ze.

‘Zes jaar.’ Eigenwijs steekt het lieve kind haar vingers op.

‘Ik kan al tot honderd tellen en de letters van het alfabet schrijven.’

‘Wat een bijdehandje.’

‘Ja, ze zit nog maar op de *bewaarschool*,’ vertelt Anna trots.

‘Na de zomervakantie ga ik naar de eerste klas,’

flapt Kaatje eruit.

‘Dag, hoor.’ De pijpenkrullen van Louise dansen op haar hoofd als ze met haar moeder de winkel uit gaat.

‘En wat had de jongejuffrouw gewenst?’ Anna schrikt op van de stem van de bakkersvrouw.

‘Een half pond *janhagel*,’ haast ze zich te zeggen.

‘Ach, komen jullie daar niet iedere week om?’

glimlacht de bakkersvrouw.

‘Ja, altijd op zaterdag,’ knikken de meisjes.

Weer buiten op de stoep zien ze Louise met haar elegant deinende moeder in de richting van de Keizersgracht gaan.

‘De hele zomer logeren ze in hun buitenhuis. Ik wil mee,’ verzucht Kaatje.

Onverschillig haalt Anna haar schouders op. ‘Pfff, wij gaan apen en papegaaien kijken. Opa neemt ons in de vakantie mee naar *Artis*.’

Aan de overkant slaat de klok van de Westertoren. ‘Al vijf uur?’ schrikt Anna. ‘We moeten opschieten.’

Anders zwaait er wat thuis.’

Op een holletje gaan de meisjes de Rozengracht op, slaan rechtsaf en komen in de volksbuurt tussen de grachten.

De Jordaan. Een wirwar van nauwe straatjes, donkere stegen en *gangen*. Krakkemikkige huisjes waarin meerdere families opeengepakt wonen. Wandluizen, muizen en ratten. Eeuwig ruzie en bittere armoede. Geld voor glas is er niet, de meeste ramen zijn dichtgetimmerd met planken. In huis is het donker en

er komt geen frisse lucht binnen. Geen wonder dat het leven zich grotendeels op straat afspeelt. Overal rennen kinderen rond op klompen, gehuld in lompen. Moeders zitten met hun strak ingebakerde baby's op de stoepen voor de huizen. Ze kijken met hun buurvrouwen of schreeuwen hun kroost toe. De Jordaan is ook een buurt van allerlei bedrijfjes: ververijen, leerlooierijen, kaarsenmakers, smeden en boekdrukkers. Anna en Kaatje staan alweer op de Bloemgracht met zijn keurig onderhouden huizen. Het verschil kan niet groter zijn. Op de hoek blijven ze staan en gluren naar een huis, een eindje verderop.

Zachtjes stoot Kaatje haar aan. 'Ik zie niemand.'

'Ze zal wel bezig zijn. Kom!' Vlug gaan de meisjes de houten brug over naar de *grutter* aan de overkant.

Tot Anna's verbazing is er niemand te bekennen in de winkel.

'Volk!' roept ze schuchter. En nog een keer...

Verlekkerd kijkt Anna met Kaatje naar de donkerhouten bakken met gedroogde krenten, rozijnen en abrikozen achter de toonbank.

Haar ogen vliegen over planken vol kistjes, blikken en bussen met als opschriften 'vermicelli', 'beschuit', 'cacao', 'koffie' en 'thee'. Er zijn ook exotische specerijen als nootmuskaat, zwarte peper, kruidnagel, kaneel en gember.

Midden op de toonbank prijkt de weegschaal, met de koperen gewichten in een houten blok ernaast. Langs zij staan een paar jutezakken met omgeslagen rand, gevuld met grauwe erwten, rijst, gort, bruine en witte bonen.

'Volk!' roepen de zusjes nu hard samen. Giechelend kijken ze elkaar aan.

Er komt een rood bezweet hoofd uit het keldergat.

Het is de winkelknecht, die een zware jutezak over zijn schouder heeft. Anna kent de jongen wel, hij heeft bij haar in de klas gezeten. Toen zijn moeder vorig jaar weduwe werd, moest hij van school af om de kostwinner van het gezin te worden.

'Dag.' Verlegen groeten ze elkaar.

Met een plof zet de jongen de zak neer. 'Het was zo'n gekkenhuis

vandaag, de vakken moeten worden bijgevuld.’ Lachend slaat hij het meel van zijn kleren. ‘Eh...’

Ook de grutter stapt met een paar kistjes de kelder uit.

De knecht neemt ze gelijk over om weg te zetten. Dan trekt de grutter zijn pet en voorschoot recht. ‘Wat zal het zijn vandaag?’ vraagt hij opgewekt.

‘Een half pond boekweitmeel, alstublieft. En voor twee cent gist erbij.’

Gewichten gaan aan de ene kant van de weegschaal, terwijl de grutter meel in een papieren zak schept aan de andere kant. De winkelbel klingelt achter elkaar, de ene na de andere klant komt binnen.

Iedereen wisselt de laatste nieuwtjes uit:

over de komende kermis, de nieuwe spoorlijn tussen Den Haag en Rotterdam...

‘31 mei is de proefrit,’ weet een klant te melden.

‘Prins Hendrik gaat als passagier mee.’

‘Hij liever dan ik,’ is het commentaar.

‘Een levensgevaarlijke onderneming,’ weet een ander zeker.

‘Die ijzeren gevaarten rijden wel 38 km per uur.’

‘Ja, bij zo’n snelheid word je vast de adem afgesneden.’

De hele zaak is het roerend met de man eens.

Ongeduldig trekt Kaatje aan Anna’s mouw.

‘We moeten nog thee kopen.’

‘Jaja, ik weet het.’

‘Die van zeven of acht stuivers?’ bemoeit de grutter zich ermee.

‘Doet u maar een ons thee van acht stuivers.’

Ook bedenkt Anna dat er nog groene zeep nodig is.

‘Doe jij dat even?’ vraagt de grutter aan de knecht.

Met een paar grote passen komt hij achter de toonbank vandaan en stapt op iemand in de deuropening af. Een geroezemoes gaat door de winkel. De man staat er in de buurt om bekend dat hij altijd op de pof wil kopen. ‘Het is een vechtersbaas als ie heeft gedronken,’ wordt er fluisterend beweerd.

Ondertussen haalt de knecht het vaatje groene zeep tevoorschijn.

Met een troffel schept hij een flinke klodder zeep op

een stuk grauw papier.

‘Ja maar, ik moet ook leven met mijn gezin,’ horen ze de grutter buiten op de stoep uitvallen. ‘Ik geef geen krediet meer.’

Iedereen houdt de adem in.

Gewichten gaan op de weegschaal. ‘Is een half pond genoeg?’

De knecht moet het een tweede keer vragen en geeft Anna een knipoogje.

‘Ja.’ Van schrik weet ze niet waar ze moet kijken.

Er gaat een zucht van opluchting door de winkel, de man druipt af. De knecht wil al afrekenen, maar zijn baas neemt het over.

Op een lei telt de grutter alle bedragen bij elkaar op. En nog eens voor de zekerheid... Nog een paar muntjes wisselgeld en de meisjes gaan op een draf naar de overkant.

Daar woont het gezin van kapitein Abrahamsz in een hoog smal huis met een trapgevel en vrolijke rode luiken.

Er gaat een donkergroene houten trap naar de voordeur, beneden in de kelder woont het gezin van sjouwerman Jansen.

‘O, zijn jullie het?’ Zijn vrouw steekt nieuwsgierig haar hoofd naar buiten als Anna en Kaatje naar boven willen gaan.

Op de achtergrond hoor je de vader met zijn twee oudste zonen ruzie maken.

‘Goedenavond, *vrouw* Jansen.’

‘Ach, ik heb zo met *juffrouw* Abrahamsz te doen,’ zegt ze zacht.

‘Roep me maar als ik ergens mee kan helpen.’ Om bij te verdienen doet vrouw Jansen het grove schoonmaakwerk voor Anna’s moeder. Ze helpt haar ook weleens met naaien.

‘Ja, ik zal het doorgeven aan mijn moeder.’

Kaatje rent de trap al op en kijkt door de bovenste helft van de deur, die bij mooi weer altijd openstaat. Gauw gaat Anna haar achterna.

‘Waar bleven jullie nou zolang?’ sist hun oudste zus Saskia pisnijdig. ‘Jullie hadden nog zo beloofd om gelijk terug te komen.’

Daarop weten de meisjes niets te zeggen. In een oogopslag overzien ze de huiskamer. Overal hangt hun gestreken zondagse goed over de stoelen. Als ze kooltjes hoort sissen,

rent Saskia naar het strijkijzer. ‘O nee, een bruine vlek in het tafelkleed... Hoe krijg ik die er nu weer uit?’
Wanhopig veegt ze met haar arm een paar haren uit haar oververhitte gezicht.

Anna en Kaatje kijken verwonderd naar de lege rieten stoel bij het raam. ‘Waar is onze moeder?’ vraagt Kaatje met een klein stemmetje.

‘Ze had de druppels van de dokter ingenomen en toen is ze even op bed gaan liggen. Maar ze is in een diepe slaap gevallen.

Ach, laat haar maar,’ zegt Saskia met een blik naar de *opkamer*.

‘Jullie teil staat al gevuld klaar,’ ratelt ze verder.

‘En o, het meel... Dat moet ook nog een uur rijzen. Waar is het?’ vraagt ze in paniek.

‘We zetten de boodschappen wel meteen in de keuken.

Kom?’ Anna wenkt snel naar Kaatje.

Door een nauw gangetje gaan ze naar het achterhuis.

Handdoeken en een stuk zeep liggen op een kruk naast de zinken teil. Saskia heeft ook al hun rijglaarsjes gepoetst, ze staan op een rijtje naast de schouw. Alles om ervoor te zorgen dat de familie er morgen voor de kerkgang piekfijn uit zal zien.

Een tijd later is de rust pas weergekeerd. Met gevouwen handen zitten de drie zusjes aan tafel, ze hebben gehaakte nachtmutsen op en schone nachtponnen aan.

‘Here, zegen deze spijze, amen,’ raffelt Kaatje af.

Een bestraffende blik van Saskia, maar Kaatje doet alsof ze het niet ziet.

Uitgehongerd vallen de meisjes aan op de pannenkoeken met spek en stroop, de traktatie na de wekelijkse grote wasbeurt.

Zo langzamerhand wordt het donker

in de kamer. Saskia steekt een paar vetkaarsen en de olielamp boven de tafel aan.

‘Smaakt het?’ vraagt ze haar zusjes.

‘Mmmm.’ Die likken hun vingers erbij af.

Hoofdstuk 2. Een zilveren medaillon

Amsterdam, 1–2 mei 1847

Het valt niet mee om te lezen bij het schijnsel van een kaars. Anna knijpt haar ogen steeds meer tot spleetjes.

Als de kleine priegellettertjes over het papier gaan dansen, slaat ze haar boek met een klap dicht. Saskia schrikt op, ze borduurt de hele avond al aan haar *merklap*. ‘Mag ik dat boek na jou lezen?’

‘Ja, als jij het dan op tijd naar de bibliotheek in de Hartenstraat terugbrengt?’

Saskia haalt haar schouders op. ‘Mij best.’

Ze pakt een strengetje borduurzij uit haar naaidoos.

‘Ah, laten we een spelletje ganzenbord doen?’ bedelt Kaatje.

Meteen legt ze haar *broddellap* opzij.

‘De hoogste tijd voor jou om naar bed te gaan,’ zegt Saskia streng.

‘Op zaterdagavond mag ik altijd tegelijk met jullie naar bed,’ protesteert Kaatje verontwaardigd.

‘Ja, natuurlijk mag je opblijven,’ stelt Anna haar zusje gerust.

Ze wisselt een geïrriteerde blik met Saskia. Intussen rent Kaatje al naar de kast om het ganzenbord te pakken. Hun opa heeft er nog als kind mee gespeeld, het spel valt bijna uit elkaar van ouderdom. Zorgvuldig vouwt Anna met Kaatje het perkamentpapier vol kleurige afbeeldingen op tafel uit.

‘Je doet toch wel mee, Saskia?’

‘Nou, vooruit...’ De naaidoos gaat met een klap dicht.

‘Wacht, dan maak ik eerst even anijsmelk.’ Met een *blaker* in de hand verdwijnt Saskia naar de keuken.

Even later drinken de meisjes warme melk, terwijl dobbelstenen en pionnen een tikkend geluid op de tafel maken. Ze giechelen en praten zachtjes. Anna zit al bijna gelijk in ‘de put’, ze moet haar beurt een paar keer overslaan.

Er komt maar geen einde aan het spel. Ze komen allemaal wel